

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 14, NUMBER 1, 2025

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 14, No. 1, 2025

ŽAC, M.: Ferguson, N.: Civilization: the West and the rest (*Book review*). Annales Scientia Politica, Vol. 14, No. 1, (2025), pp. 48–49.

MATÚŠ ŽAC

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: matus.zac@unipo.sk

CIVILIZÁCIA: ZÁPAD A ZVYŠOK SVETA

Ferguson, N.

Bratislava: Kalligram, 2014. 568 s.

ISBN 978-80-8101-855-8

MATÚŠ ŽAC

Institute of Political Science

Faculty of Arts

University of Prešov

Slovak Republic

E-mail: matus.zac@unipo.sk

Niall Ferguson, známy britský historik, ktorý sa už v predchádzajúcich dielach etabloval ako predstaviteľ veľkých historických naratívov s dôrazom na západný svet (napr. *Empire*, *The Ascent of Money*), vo svojej knihe *Civilizácia: Západ a zvyšok sveta* (originál 2011) ponúka syntetický pohľad na globálne dejiny posledného tisícročia. Hoci kniha bola primárne určená širšiemu čitateľstvu, jej teoretické ambície a normatívne tvrdenia ju prirodzene vťahujú aj do politologického diskurzu, v ktorom Ferguson predstavuje silne profilovaný hlas v debate o povahe civilizačného vývoja, modernity a vzťahu medzi politickými inštitúciami a mocou. Autor sa v nej pokúša zodpovedať zásadnú otázku: prečo bol práve Západ tým civilizačným okruhom, ktorému sa podarilo v priebehu niekoľkých storočí získať, udržať a globálne uplatniť nadvládu nad zvyškom sveta?

Fergusonova odpoveď je premyslene formulovaná, no súčasne nesie známky mierneho ideologického nastavenia. Autor tvrdí, že prevažne Západu nebola náhodná ani nevyhnutná, ale vyplývala z konkrétnych inštitucionálnych a kultúrnych „aplikácií“, ktoré nazýva šiestimi „killer apps“. Medzi ne zaraďuje konkurenciu a súťaž medzi politickými entitami, vedecký pokrok, vlastnícke práva a právny štát, modernú medicínu, spotrebiteľskú spoločnosť a pro-

testantskú pracovnú morálku. Tieto prvky považuje za rozhodujúce pri vysvetlení toho, prečo západná Európa a neskôr jej transatlantické pokračovanie dokázali vytvoriť efektívne politické a ekonomické systémy, zatiaľ čo iné civilizačné okruhy ostali – podľa jeho výkladu – pozadu.

Z pohľadu politológie je zrejmé, že Ferguson pracuje v duchu neoinštitucionalizmu, ktorý zdôrazňuje význam formálnych i neformálnych pravidiel, ktoré utvárajú rámec kolektívneho rozhodovania. Jeho dôraz na pluralitu, súťaživosť a vlastnícke práva jasne korešponduje s teóriami autorov ako Douglass North či Daron Acemoglu a James Robinson, ktorí takisto identifikujú inštitucionálne usporiadanie ako základný determinant hospodárskej a politickej prosperity. Ferguson však nejde cestou systematického porovnávania – jeho výklad je skôr naratívny a selektívny, čo umožňuje istú voľnosť v argumentácii, ale zároveň otvára priestor pre metodologickú kritiku.

Najdôležitejším prínosom knihy pre politologický diskurz je reflexia idey politickej modernity ako civilizačného projektu. Ferguson vidí modernitu ako fenomén, ktorý má svoju geografickú a kultúrnu lokalizáciu – v západnej Európe – a ktorý bol neskôr exportovaný do zvyšku sveta. V tomto kontexte sa Západ neukazuje len ako technologický alebo ekonomic-

ký líder, ale ako producent univerzálnych inštitúcií a hodnôt. Takýto pohľad nevyhnutne vyvoláva otázky o povahe univerzálnosti a o tom, či je západný model demokraticko-právneho štátu, kapitalizmu a individuálnych práv skutočne aplikovateľný v globálnom meradle, alebo ide len o normatívnu projekciu jednej civilizácie na ostatné. Politológia ako disciplína, ktorá sa venuje komparatívnej analýze politických systémov, je voči takémuto univerzalizmu čoraz kritickejšia – najmä v kontexte narastajúcej plurality politických modelov vo svete.

Zároveň je potrebné upozorniť na eurocentrické kontúry Fergusonovej argumentácie. Hoci si je vedomý existencie iných veľkých civilizacyjnych komplexov, jeho výklad ich prítomnosť redukuje na ilustráciu ich „zlyhania“ voči západnému štandardu. Čína, India či islamský svet sa v jeho naratívne javia ako civilizácie, ktoré síce v určitom momente predstavovali hrozbu či alternatívu, no nakoniec nedokázali vygenerovať „správne“ inštitúcie, a preto boli v historickom závoде predbehnuté. Tento výklad nielenže ignoruje štrukturálnu nerovnosť medzinárodného systému (napr. vplyv kolonializmu, obchodných monopolov či asymetrických vojenských intervencií), ale posilňuje aj naratív civilizačnej hierarchie, ktorý je čoraz problematickejší v súčasnom globálnom diskurze.

Z politologického hľadiska je tiež významné, ako Ferguson pristupuje k otázke hodnotových základov západnej moci. Obhajuje predstavu, že západná civilizácia dosiahla dominanciu nielen vďaka technickému pokroku, ale aj vďaka hodnotám – ako sú individualizmus, racionalita, sekularizmus či právo. Tento postoj je typický pre normatívny liberalizmus, ktorý však dnes čelí mnohým výzvam – nielen v podobe autoritárskych režimov, ale aj v rámci samotného Západu, kde sa prehľbujú rozdiely v chápaní demokracie, spravodlivosti a spoločenskej solidarity. Fergusonova kniha preto pôsobí aj ako výzva na obranu západnej identity, hoci jej normatívna poloha môže byť vnímaná ako apologetická a nedostatočne kritická voči vlastným dejinným defektom.

Za metodologický nedostatok knihy je možné považovať jej esejistický charakter, ktorý nahrádza systematickosť rétorickou presvedčivosťou. Ferguson nie je viazaný klasickými štandardmi vedeckého výskumu – nepoužíva operacionalizáciu, nepracuje s kompara-

tívnymi kazuistikami a často sa odvoláva na historické príklady skôr ilustratívne než analyticky. Tento prístup je síce čitateľsky atraktívny a intelektuálne stimulujúci, no pre odborný politologický diskurz zostáva limitovaný, pretože neposkytuje nástroje overenia alebo rozvoja predkladaných tvrdení. Jeho model „civilizačných aplikácií“ zostáva skôr metaforou než analytickým konceptom.

Napriek týmto obmedzeniam nemožno knihu jednoducho odmietnuť. Jej hodnota spočíva práve v tom, že otvára priestor pre veľké otázky, ktoré sa v súčasnej politológii často strácajú pod tlakom kvantitatívne orientovaného výskumu. Ferguson kladie zásadné otázky o povahe moci, histórii inštitúcií a vzťahu medzi kultúrou a politikou. Hoci na ne odpovedá jednostranne, núti čitateľa uvažovať nad alternatívami. Pre vysokoškolskú výučbu politológie môže byť kniha výborným podkladom pre diskusiu o civilizačných naratívoch, inštitucionálnej dynamike, ako aj o rizikách kultúrneho determinizmu.

V kontexte súčasných výziev – vrátane klimateckej krízy, transformácie globálneho poriadku a rastúcej nedôvery voči liberálnemu modelu – Fergusonova kniha predstavuje pokus o reaktiváciu dôvery v západné hodnoty. Politológ by mal k tejto výzve pristupovať kriticky, no nie odmietavo. Civilizácia: Západ a zvyšok sveta tak zostáva dielom, ktoré ponúka výnimočný stimul k prehodnoteniu niektorých základných predpokladov o tom, ako chápeme politický vývoj, modernitu a svetový poriadok.